

MANIFEST VOOR VREDE

Pleidooi voor collectieve veiligheid en duurzame vrede

PAX
CHRISTI

COLOFON

Dit manifest kwam tot stand dankzij de Werkgroep
Veiligheid & Ontwapening van Pax Christi Vlaanderen.

Teksten

Chris Dutry, Patric Gorrebeeck, Jorge Hersschens,
Frederik Janssens, Paul Lansu, Guido Ooghe, Tom Sauer,
David Schoenmaekers en Merel Selleslach

Redactiecomité

Tom Sauer, Paul Lansu, Merel Selleslach
en Stefan Nieuwinckel

Tekstadvies

Jan Glorieux

Eindredactie

Evelien Chiau

Vormgeving

Evelien Chiau

Druk

Zwartopwit.be

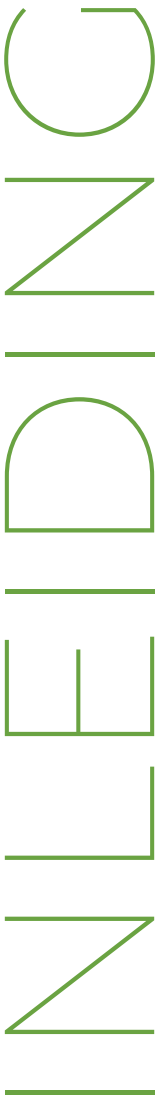
Wettelijk depot

D/2022/01849/01

Verantwoordelijke uitgever

Stefan Nieuwinckel – Italiëlei 98a – 2000 Antwerpen

Pax Christi Vlaanderen reikt met dit manifest een perspectief aan voor duurzame vrede. We kiezen voor collectieve veiligheid als alternatief voor een machtsevenwicht dat telkens weer ontspoort in een gewapende strijd en tal van onnodige slachtoffers.

We leven in een wereld met oorlog. De inval van Rusland in Oekraïne bracht dat besef terug dichterbij. De oorlog is echter op vele plaatsen in de wereld: Afghanistan, Syrië, Yemen ... De verschrikkingen ervan dwingen ons om keuzes te maken en oplossingen te zoeken.

Aan de basis van het machtsevenwichtdenken als de hoogst mogelijke vorm van veiligheid ligt een angstig mensbeeld. Ook hier zien we een duidelijke breuklijn: het wereldbeeld van Pax Christi Vlaanderen is er één van mensen, groepen, organisaties en staten die willen samenwerken.

Conflicten zijn inherent aan samenleven en kunnen net groeikansen bieden wanneer we er op een constructieve manier mee omgaan. Pax Christi Vlaanderen gelooft dat mensen in staat zijn een context te creëren waarin actieve geweldloosheid, actief luisteren, dialoog en streven naar verzoening mogelijk is, zowel op niveau van individuen en gemeenschappen als staten. Zo komen we tot conflictpreventie, conflicttransformatie, herstel en uiteindelijk tot verbondenheid.

De uitbouw van de architectuur van collectieve veiligheid is de eerste stap naar vrede. Het is die stap die we vanuit Pax Christi Vlaanderen in dit manifest naar voor schuiven. Op een realistische en hoopvolle manier, want dat zijn we de wereld vandaag verschuldigd.

VAN KLASSIEK VEILIGHEIDSDENKEN ...

Bij het klassieke veiligheidsdenken moeten staten voortdurend op hun hoede zijn voor aanvallen. Voorstanders zagen deze denkwijze nogmaals bevestigd door de inval van Rusland in Oekraïne in 2022.

Dit defensieve gedachtegoed vereist offensief denken en soms ook handelen, al was het maar om militair te reageren bij een mogelijke aanval. Of zoals het Latijnse spreekwoord zegt: “Als je vrede wil, bereid je dan voor op oorlog.”

De belangrijkste actoren hierbij zijn economische en militaire grootmachten (zoals de VS, China, Rusland, Japan en de EU). Staten hebben een monopolie op geweld. Burgers mogen geen geweld gebruiken tegen elkaar, want de staat wordt geacht voor hun veiligheid in te staan. De staat zet dus middelen in om die veiligheid te garanderen; niet enkel tussen haar onderdanen (via een politiemacht), maar ook tegen externe bedreigingen (via een leger).

Het klassieke veiligheidsdenken voorziet drie functies voor een leger: bescherming van het territorium, buitenlandse militaire interventies en hulp aan de natie (bij terrorisme, natuurrampen en pandemieën).

Afhankelijk van de externe veiligheidsomgeving ligt de klemtoon meer of minder op het verdedigen van het territorium of op externe militaire interventies. Voor de NAVO lag de klemtoon na de Koude Oorlog op militaire interventies (Kosovo, Afghanistan, Libië) totdat Rusland de Krim bezette in 2014, waarna de klemtoon opnieuw verschoof naar het verdedigen van het grondgebied. De oorlog in Oekraïne en het gepercipieerde gevaar uit China zal deze trend enkel versterken.

Bij gebrek aan een wereldregering of overkoepelende autoriteit op een niveau dat de staten overstijgt, moeten zij dus instaan voor hun eigen veiligheid. Om hun militaire macht in stand te houden, hebben staten economische macht nodig.

Een angstig wereldbeeld gaat dus per definitie hand in hand met machtsdenken. Wat de ene wint, verliest de andere.

... NAAR EEN GLOBALE, COÖPERATIEVE VEILIGHEID

Pax Christi Vlaanderen ziet de mens en de volledige mensheid als belangrijkste actor. Een vredesbeleid staat dan ook in functie van het welzijn van mensen en niet in functie van abstracte staten.

Wat ben je met welvarende en veilige staten als burgers angstig en ontevreden zijn en als door de opwarming van de aarde en een nucleaire wapenwedloop de toekomst van onze planeet op het spel staat? Daarom pleit Pax Christi Vlaanderen voor een allesomvattende, globale en coöperatieve veiligheid.

1 Allesomvattende veiligheid

Allesomvattende veiligheid of *comprehensive security* behelst niet enkel militaire maar ook humanitaire, economische, sociale, ecologische en culturele veiligheid.

Bij humanitaire veiligheid of *human security* staat de veiligheid van de mens, net als bij Pax Christi Vlaanderen, centraal. Dit gaat niet enkel om fysieke veiligheid, maar om een actieve zoektocht naar menselijke waardigheid voor iedereen. Voormalig Amerikaans president Franklin D. Roosevelt zei ooit dat *freedom from fear and freedom from want* van fundamenteel belang zijn. De Verenigde Naties (VN) gebruikte deze vrijheden als pijlers voor hun Millenniumverklaring. Veiligheid kan daarbij niet los gezien worden van andere rechten.

2 Globale veiligheid

Globale veiligheid stelt dat nationale veiligheid onlosmakelijk verbonden is met die van onze planeet. Naast pandemieën zijn er twee bedreigingen die vrede onmogelijk maken en het einde van het leven op aarde kunnen betekenen: atoomwapens en klimaatverandering.

Kernwapens

De nucleaire dreiging is in theorie het makkelijkst op te lossen door alle kernwapens te elimineren. Dit werd al voorzien in het Nucleair Non-Proliferatie Verdrag (NPV) van 1968, dat ondertekend werd door alle landen ter wereld uitgezonderd Israël, India en Pakistan. Noord-Korea trok zich eruit terug. Kernwapenstaten beloofden om zich te ontwapenen en de rest van de wereld beloofde om nooit kernwapens te verwerven. Het VN-Verbodsverdrag op Kernwapens uit 2021, vult het NPV aan met een ondubbelzinnig verbod.

De kernwapenstaten en hun bondgenoten blijven vasthouden aan een beleid van nucleaire afschrikking. Ondanks alle beloftes zijn er nog zo'n 13.000 kernwapens op de wereld. De kernwapenstaten (VS, Rusland, China, VK, Frankrijk, India, Pakistan, Israël en Noord-Korea) blijven zelfs investeren in de modernisering van hun kernwapens à rato van meer dan 82 miljard dollar per jaar. Zo lang er geen substantiële stappen gezet worden, is de kans groot dat er meer kernwapenstaten zullen opduiken en dat deze wapens (on)gewild opnieuw gebruikt zullen worden. Dat zou een catastrofe zijn.

België is een formele niet-kernwapenstaat, maar is lid van de NAVO, een nucleaire alliantie. Zo huisvest ons land al sinds de Koude Oorlog tactische kernwapens van de VS. Uit een opiniepeiling van november 2020 blijkt dat 77 procent van de Belgen voorstander is van het Verbodsverdrag, maar onze regering weigert het te ondertekenen en hult zich in stilzwijgen, waardoor een maatschappelijk en politiek debat moeilijk tot stand kan komen.

3 Coöperatieve veiligheid

Coöperatieve veiligheid of *cooperative security* gaat uit van veiligheid als gezamenlijke verantwoordelijkheid; als iets waarvoor men samen moet werken. We spreken niet van 'tegen', maar 'met' de ander. In tegenstelling tot het klassieke veiligheidsdenken, gaat coöperatieve veiligheid eerder uit van een win-win situatie voor beide partijen.

Daar is nog weinig van te zien tussen de VS en Rusland en de VS en China. Nochtans konden de VS en de USSR/Rusland tijdens de Koude Oorlog hun gedeelde veiligheid handhaven.

Klimaat

Het klimaatvraagstuk is tastbaarder maar ook moeilijker op te lossen, onder meer omdat het ons op groei gebaseerd economisch systeem in vraag stelt. Pax Christi Vlaanderen pleit voor een holistische benadering, zoals omvat in de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen van de VN en de Sustainable Security Index van de Oxford Research Group.

Klimaatverandering, aantasting van de biodiversiteit en een schaarste aan grondstoffen kunnen voor conflicten zorgen.

Om dit te vermijden, moeten we evolueren naar een ecologisch verantwoorde en rechtvaardige welvaart in combinatie met een voldoende sterke staat (overheid, politie en justitie) en bruisende maatschappij (ngo's, civil society, maatschappelijk middenveld).

Zoals eerder gezegd staat menselijke veiligheid voor Pax Christi Vlaanderen centraal: mensen moeten niet alleen beschermd worden tegen de traditionele militaire bedreigingen maar ook tegen sociaal-economische bedreigingen, zoals armoede en ongelijkheid.

Dit zowel via zowel bilaterale (zoals START I en START II) als multilaterale wapenbeheersingsverdragen (zoals het Verdrag inzake conventionele strijdkrachten in Europa). Dat kan vandaag opnieuw toegepast worden.

Pax Christi Vlaanderen pleit ook onomwonden voor een klemtoon op conflictpreventie. Respect voor elkaar, actief luisteren, dialoog en verzoening kunnen veel gewelddadige conflicten voorkomen. Dat kan bijvoorbeeld door te investeren in diplomatie als geïnstitutionaliseerd overleg, economische hulp en geweldloze bemiddeling.

Het is veel goedkoper om oorlogen te voorkomen dan ze te voeren. Financiële middelen kunnen beter dienen voor gezondheidszorg, onderwijs en het wegwerken van sociaal-economische ongelijkheid. Zo werkt men ook preventief op factoren die gewelddadig conflict in de hand werken. De EU is hier een uitstekend voorbeeld van: door haar oprichting kwam na de Tweede Wereldoorlog een einde aan de vele oorlogen tussen Duitsland en Frankrijk. De EU kreeg daarvoor terecht de Nobelprijs voor de Vrede.

PROBLEMEN VAN HET

Het klassieke veiligheidsbeleid focust op het voorkomen van interstatelijke oorlogen, in de eerste plaats via militaire en economische machtsmiddelen en pas in tweede orde via diplomatieke inspanningen. Sommige staten willen meer en meer macht om uiteindelijk als hegemoon – de machtigste staat die alles domineert – te fungeren. Het merendeel van de klassieke veiligheidsdenkers pleit echter voor voldoende militaire en economische macht om tot een machtsevenwichtsconstellatie te komen, dat volgens hen de stabiliteit van het internationale systeem ten goede komt.

De NAVO als collectieve defensieorganisatie

De Noord-Atlantische Verdragsorganisatie werd opgericht in 1949 om de dreiging van de USSR en het communisme ten aanzien van het Westen tegen te gaan. Nadat de USSR en het Warschaupact (tegenhanger van de NAVO) implodeerden in 1991, was het de logica zelve om de NAVO ook op te doeken. Dat is helaas niet gebeurd. Meer nog, de NAVO heeft zich uitgebreid richting Oost-Europa en Rusland, ook al had het mondeling beloofd om dat niet te doen. De VS en Europa gingen niet in op voorstellen om Rusland als gelijke partner op te nemen in de Euro-Atlantische veiligheidsarchitectuur.

Er was dus geen vangnet in geval van conflicten tussen Rusland en het Westen. Beide machtspartijen belandden in een slechte relatie door de Kosovo-oorlog, het unilateraal opzeggen van het ABM-verdrag over raketafweersystemen door de VS in 2001, de Irakoorlog in 2003 en uitbreidingsgolven van de NAVO waaronder de belofte in 2008 om ook Georgië en Oekraïne lid te laten worden. Men wist dat die laatste belofte voor Rusland een rode lijn was en dat het land zich niet erkend voelde als grootmacht, maar die verzuchtingen werden constant genegeerd. Het gevolg is dat Rusland sinds 2007 constant uithaalt. De vroegere vijand van de NAVO werd zo opnieuw de vijand. Dat alles legitimeert de oorlog tegen Oekraïne niet, maar doet ons wel beter begrijpen wat het Kremlin drijft.

VEILIGHEIDSDENKEN

Een van de problemen hiermee is dat men groeiende machtsverschillen tussen staten nooit kan uitsluiten, wat de situatie onstabiel en gevaarlijk maakt. De machtigste zou de minder machtige kunnen aanvallen om te voorkomen dat hij machtiger wordt (wat wellicht de vrees van Rusland was ten aanzien van het opschuivende Westen). Of de opkomende macht wordt overmoedig en valt de krimpende macht aan. Denk aan de opkomst van Duitsland en de neergang van het VK op het eind van de negentiende en het begin van twintigste eeuw, die aan de basis van de Eerste Wereldoorlog lag.

Toen de oude vijand in het begin van de jaren negentig wegviel, verlegde de NAVO de klemtoon van het verdedigen van hun territorium naar het voeren van buitenlandse missies. Denk aan de oorlogen in Joegoslavië (1995), Kosovo (1999), Afghanistan (voor de NAVO sinds 2003), en Libië (2011). Het resultaat van die interventies is allesbehalve succesvol te noemen.

Tot slot is de NAVO een van de belangrijkste remmen op nucleaire ontwapening. Twee derde van alle kernwapenuitgaven komen van de VS, het VK en Frankrijk. De VS is de enige staat ter wereld die kernwapens op andermans grondgebied (waaronder ons land) stationeert. Wat als Wit-Rusland binnenkort ook tactische kernwapens van Rusland installeert (een optie die Poetin in juni 2022 mogelijk heeft gemaakt)?

De NAVO weigert nog steeds te stellen dat het nooit als eerste kernwapens zal inzetten, ook al is het met een gezamenlijk defensiebudget van 1000 miljard dollar per jaar de machtigste militaire alliantie die de mensheid ooit gekend heeft. Ter vergelijking: China moet het doen met 300 miljard dollar, Rusland met 60 miljard dollar. Pax Christi Vlaanderen meent dan ook dat de NAVO onze veiligheid sinds het einde van de Koude Oorlog eerder ondermijnd heeft dan versterkt.

De inzet van militaire machtsmiddelen

Er bestaan een hele reeks militaire machtsmiddelen die staten kunnen helpen om macht te behouden en zichzelf te beschermen: defensie, bewapening, allianties en invloedssferen. Om die machtsmiddelen te kunnen genereren zijn economische middelen (uitgedrukt in Bruto Nationaal Product of BNP) nodig.

Het voornaamste militair machtsmiddel is een goed uitgerust leger (met militaire manschappen, wapens, goede bevelstructuur, etc). Een indicator van de sterkte van een leger is het defensiebudget. Jaarlijks spendeert de wereld ongeveer 2000 miljard dollar aan defensie, een kwart meer dan vlak voor het einde van de Koude Oorlog. Ter vergelijking: met 200 miljard dollar per jaar zouden we extreme armoede en hongersnood kunnen verhelpen. Zelfs de coronapandemie had geen noemenswaardige impact op globale militaire budgetten.

Sommige staten – ook wel nachtwakerstaten of garnizoenstaten genoemd – zoals de VS (3,7 procent), Rusland (4,3 procent), en Griekenland (2,8 procent) spenderen een hoog percentage van hun BNP aan defensie (cijfers van 2020). Andere landen zoals België (1,1 procent, 1,54 procent als doel in 2030 en door de oorlog in Oekraïne 2 procent als doel in 2035), Duitsland (1,4 procent tot voor de oorlog in Oekraïne; 2 procent sindsdien), Japan (1 procent) en Canada (1,4 procent) geven relatief gezien minder uit aan defensie.

Dat neemt niet weg dat staten als Japan (49 miljard USD) of Duitsland (52 miljard USD) reeds voor de start van de oorlog in Oekraïne grote bedragen aan defensie uitgaven, aangezien ze over een groot BNP beschikken. Zij hadden ervoor al respectievelijk de negende en de zevende grootste defensie-uitgaven ter wereld. In heel wat landen in het Midden-Oosten, Noord-Afrika of Zuid-Azië wordt meer geld uitgegeven aan defensie dan aan gezondheidszorg. Volgens het Institute for Economics and Peace bedroeg de wereldwijde economische kost van gewelddadige conflicten in 2020 bijna 15 triljoen dollar, oftewel 11,6 procent van het wereldwijde BNP.

Volgens Pax Christi Vlaanderen en andere critici kan een bewapend leger net leiden tot het zogenaamde veiligheidsdilemma waarin staten zich minder veilig voelen dan voorheen omdat buurlanden en vijanden zich ook bewapenen. Zelfs wanneer bewapening defensief bedoeld is, wordt ze vaak als offensief gezien. Volledig defensieve wapensystemen bestaan dan ook niet.

Afweerraketsystemen (*missile defense*) lijken dat op het eerste zicht misschien wel, maar toch worden ze door de vijand niet zo gepercipieerd omdat ze offensieve wapens onschadelijk kunnen maken en het land zonder afweerraketsysteem zo een oorlog kan verliezen. Daardoor wordt de offensieve-defensieve wapenwedloop nog meer gevoed.

Een ander mogelijk militair machtsinstrument, zeker voor kleinere staten, is een alliantie vormen (ook wel bekend als collectieve defensieorganisatie). Daarbij beloven staten elkaar te helpen wanneer een van hen van buitenaf wordt aangevallen. Allianties zijn zinvol in tijden van groot gevaar, en zeker in geval van (een aankomende) oorlog, zoals vandaag opnieuw het geval is in Europa.

Zelfs klassieke veiligheidsdenkers stellen dat langdurige samenwerkingsverbanden tussen staten niet mogelijk zijn omwille van het basiswantrouwen. Ze worden dan ook vaak ontbonden na een oorlog. Dit gebeurde zowel na de Eerste en Tweede Wereldoorlog als na de Koude Oorlog. Het voortbestaan van de NAVO is een uitzondering. Allianties in vreedstijd zijn pervers omdat ze op zoek moeten gaan naar een externe vijand om hun eigen bestaansredenen te legitimeren, zoals de NAVO na 1990.

Als laatste zijn er ook nog invloedssferen. Grote staten die zich onveilig voelen, proberen invloedssferen te creëren in de vorm van bufferstaten. Een goed voorbeeld daarvan is Oekraïne, dat door Rusland als bufferstaat tegen het Westen wordt beschouwd.

EEN ALTERNATIEVE VREDEVOLLE BENADERING

Het denken in machtsevenwicht heeft als hoogste doel het voorkomen van oorlog. Dat lukt in veel gevallen, maar vaak ook niet. Hoe dan ook komt het niet tegemoet aan het vredesideaal dat Pax Christi Vlaanderen vooropstelt. Om dat ideaal te bereiken, moeten we evolueren naar een collectieve veiligheidsarchitectuur. Daarom tekenen we in dit manifest een ambitieus en tegelijkertijd realistisch kader uit om betekenisvolle stappen te zetten naar een allesomvattende, globale en coöperatieve veiligheid.

De kern van collectieve veiligheid

Collectieve veiligheid houdt in dat staten elkaars recht op veiligheid erkennen, en vanuit die erkenning samenwerken binnen een regelgevend kader dat oorlog moet voorkomen. Deze regels liggen vast in internationaal recht en internationale verdragen. Hiervoor is een collectieve veiligheidsorganisatie van groot belang. Deze organisaties bestaan vandaag al: de Verenigde Naties (VN) en de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE). Ze hebben alleen minder slagkracht dan organisaties die vorm geven aan het militaire machtsevenwicht, zoals de NAVO.

Duidelijke regels zorgen ook voor duidelijke communicatie. Mogelijke misrekeningen en misvattingen tussen staten kunnen sneller afgetoetst en bijgesteld worden. Conflicten tussen staten zijn onvermijdelijk, maar binnen een collectieve veiligheidstructuur zorgen regels ervoor dat dergelijke conflicten opgelost worden voor ze uitmonden in interstatelijk geweld.

Binnen de architectuur van het klassieke machtsevenwicht is het 'elke staat voor zich' en kunnen staten hoogstens broze allianties afsluiten. Binnen de collectieve veiligheid zijn staten elkaars garantie voor een pacificerende omgang met conflicten. Hierdoor valt het opbod van militaire investeringen weg. Zo wordt ruimte geschapen voor ontwikkelingsgerichte investeringen die de oorzaak van veel conflicten wegnemen.

Historische voorbeelden

Eerder in de geschiedenis zijn er verschillende voorbeelden terug te vinden van een vrede gebaseerd op collectieve veiligheid. Zo is er het Concert Européen (na het Congres van Wenen in 1815) dat in Europa decennialang voor stabiliteit en vrede zorgde, mede omdat Frankrijk (de verliezer van de oorlogen voor 1815) mee werd opgenomen.

Ook de Volkerenbond, opgericht na de Eerste Wereldoorlog, was zo'n veiligheidsorganisatie. Deze organisatie was minder succesvol, omdat Duitsland (de verliezer) eerst niet werd opgenomen en omdat niet alle grote staten (zoals de VS) participeerden. Kleine en grote staten kregen er immers evenveel macht, iets wat later werd aangepast in de VN.

De lange weg naar duurzame vrede

Voor Pax Christi Vlaanderen is en blijft duurzame, positieve vrede de ultieme toetssteen. Om dat te bereiken, gaan individuen, groepen en samenlevingsstructuren samen de uitdaging van duurzame ontwikkeling aan. De collectieve veiligheid die we hier bepleiten is daarin een betekenisvolle tussenstap.

Iets verder op de weg ligt de veiligheidsgemeenschap; een groep van staten die elkaar niet vrezen. Binnen het klassieke machtsevenwichtdenken wordt dat onmogelijk geacht. Als er geen hiërarchische autoriteit is, moeten staten individueel instaan voor hun veiligheid, en sommige staten streven offensieve doeleinden na. De inval van Rusland in Oekraïne is hiervan een recent voorbeeld.

Toch zijn er voorbeelden waaruit blijkt dat veiligheidsgemeenschappen wel mogelijk zijn: denk maar aan de Scandinavische gemeenschap of de Europese Unie. Binnen collectieve veiligheid krijgen veiligheidsgemeenschappen ook groeikansen.

De VN als mondiale collectieve veiligheidsorganisatie

De VN benadert het dichtst een wereldregering, al is het dat zeker (nog) niet. Deze internationale organisatie, waarvan bijna alle staten ter wereld lid zijn, omvat tientallen agentschappen die zich bezighouden met diverse kwesties. Een daarvan is de VN Veiligheidsraad; wereldwijd het belangrijkste orgaan op vlak van vrede en veiligheid dat bindende maatregelen kan nemen voor alle landen ter wereld. De raad telt vijftien leden, waaronder vijf permanente (de P-5: de VS, Rusland, China, het VK en Frankrijk) en tien die telkens voor twee jaar worden verkozen.

De samenstelling van de Veiligheidsraad is verouderd. Zo hebben grote landen zoals India of Brazilië geen permanent zitje. Om dit te wijzigen is de goedkeuring van de bestaande P-5 nodig, wat de kans op verandering tot quasi nul herleidt en de legimiteit van de raad aantast. Dat kan goedge maakt worden door een actievere Algemene Vergadering (AV) van de VN, een VN Parlement als het ware, waarin alle staten één stem hebben.

In het recente verleden kwamen via die AV het VN-Verbodsverdrag op Kernwapens en de erkenning van Palestina tot stand. Volgens Pax Christi Vlaanderen zou de VN de hand kunnen reiken naar niet-statelijke organisaties (ngo's, academische instellingen en internationale verenigingen van steden of regio's) die actief zijn rond de behandelde thema's met een procedure van verplicht advies.

Bindende beslissingen van de VN Veiligheidsraad met verregaande gevolgen zijn bijvoorbeeld het straffen van een lidstaat door economische sancties, al dan niet gevolgd door een militair optreden. Sancties lijken op papier een goede middenweg tussen een (softe) diplomatieke veroordeling en een (harde) militaire interventie, maar uit studies blijkt dat veel van deze sancties hun effect missen. Meestal wordt de gewone burger in plaats van de elite getroffen.

Een ander nadeel van de klassieke handelssancties is dat ze worden omzeild via smokkel op de zwarte markt. In sommige gevallen schakelt de gesanctioneerde staat over op een *fortress economy* (zoals Rusland sinds 2014). Verder leiden ze soms tot tegenmaatregelen en verliest op die manier iedereen, zoals ook vandaag omwille van de oorlog in Oekraïne.

Tot slot worden sancties relatief snel ingevoerd maar zijn ze moeilijk in te trekken waardoor hun effecten lang nazinderen. Beter zijn de nieuwere *smart* of *targeted sanctions* die daar iets aan proberen te veranderen door bijvoorbeeld geen visa te verlenen aan politieke leiders of tegoeden van individuen of bedrijven te bevriezen.

Tijdens de Koude Oorlog werd de VN Veiligheidsraad grotendeels lam gelegd door het vetorecht dat enkel toebedeeld is aan de vijf permanente leden. Ook vandaag gooit dat vetorecht soms roet in het eten. Zo beschermt de VS Israël en is het zeer moeilijk om beslissingen te nemen over conflicten: bij tien van de vijftwintig dodelijkste conflicten na de Koude Oorlog werd niets besloten.

Anderzijds werd het vetorecht ingesteld om de in 1945 machtigste staten aan boord te hijsen en te houden (in tegenstelling tot bij de Volkerenbond, waardoor die een stille dood stierf). Idealiter wordt het vetorecht afgeschaft, maar dan zijn andere stimuli nodig om de grote landen aan boord te houden.

Pax Christi Vlaanderen pleit voor een nuancering van het vetorecht: bij gebruik ervan moet een constructief, gedetailleerd alternatief worden voorgesteld binnen een maximumtermijn waarna het veto ongeldig wordt. Wat ook kan is om een veto met tweederdemeerderheid in de AV te laten overstemmen.

Daarnaast vragen we eveneens een opwaardering van het Internationaal Strafhof, het agentschap dat oorlogsmisdadigers bestraft, met meer middelen en bevoegdheden. Dit hof kan de verantwoordelijken (uitvoerders, opdrachtgevers en de achterliggende industrie) voor misdaden tegen de mensheid, genocides en ecocides voor het gerecht te brengen. Dat kan bijdragen tot verzoening en eveneens een afschrikkend effect hebben.

Tot slot moet gezegd dat de financiële middelen van de VN beperkt zijn en afhankelijk zijn van de bijdragen van de lidstaten. Volgens Pax Christi Vlaanderen kan een vermindering van de globale defensie-uitgaven de bijdragen aan de VN ook ten goede komen. Of omgekeerd zouden de uitgaven aan de VN onderdeel kunnen worden van een alternatief defensiebudget.

De OVSE als regionale collectieve veiligheidsorganisatie

De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) is een organisatie die het leven zag in 1994 en van Vancouver tot Vladivostok reikt. Ze is ontstaan uit de Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) die plaatsvond aan het begin van de jaren zeventig in Helsinki. In het kader van de CVSE vonden onderhandelingen omtrent wapenbeheersing plaats die na de Koude Oorlog tot resultaat zouden leiden.

Nog belangrijker qua impact was het feit dat mensenrechten als een van de drie pijlers van het proces door het Westen werd geïntroduceerd, waardoor de USSR tijdig met deze problematiek werd geconfronteerd aan de onderhandelingstafel. Dit gaf de nodige zuurstof aan vakbonden zoals Solidariteit in Polen en mensenrechtenorganisaties zoals Charta '77 in Tsjechoslowakije. Die organisaties hebben mee grootschalige protesten en revoluties georganiseerd aan het eind van de jaren tachtig.

De CVSE heeft er dus mee voor gezorgd dat de Koude Oorlog beëindigd werd. De OVSE heeft haar slagkracht echter nooit echt kunnen bewijzen, mede door het voortbestaan van de NAVO en de groeiende spanningen tussen Rusland en het Westen sinds de jaren negentig. Tot voor de oorlog in 2022 was de OVSE de enige internationale organisatie die als waarnemer actief was bij het conflict in Oost-Oekraïne.

Pax Christi Vlaanderen pleit voor een opwaardering van de OVSE op vlak van bevoegdheden en budget om de rol van de NAVO als belangrijkste regionale veiligheidsorganisatie op termijn over te nemen. Zo zouden de VS, de EU en Rusland binnen de OVSE op een permanente basis diplomatiek overleg kunnen plegen over regionale conflicten zoals in Oekraïne.

De EU als deel van een collectieve veiligheidsorganisatie

Hoewel de voorloper van de EU expliciet bedoeld was als vredesproject tussen Frankrijk en Duitsland, zien we dat de bevoegdheden de afgelopen decennia uitgebreid zijn, inclusief buitenlands-, en veiligheidsbeleid.

Als de bestaande Europese Monetaire Unie in de toekomst een pendant krijgt in de vorm van een Europese Politieke Unie (federaal Europa), wordt ook defensie wellicht een Europese bevoegdheid. Onze voornaamste polis zou op dat moment niet meer de nationale staat maar de supranationale EU zijn. De Franse zetel in de VN Veiligheidsraad zou dan vervangen kunnen worden door een EU-zetel.

Pax Christi Vlaanderen vraagt dat een Europese Defensie Unie de klemtoon legt op bescherming van het grondgebied en hulp aan de natie, en dus niet op militaire interventies. Dat kan perfect als ze ingebed wordt in een goed werkende regionale en globale collectieve veiligheidsorganisatie. Daarbij moet zuinig worden omgesprongen met externe militaire interventies; deze zouden telkens de goedkeuring van de VN Veiligheidsraad moeten vereisen.

Voorts kan dit tot besparingen op vlak van defensie leiden dankzij taakspecialisatie en pooling and sharing. Een sterke Europese Defensie Unie geënt op de principes van allesomvattende, globale en coöperatieve veiligheid maakt de NAVO volgens ons overbodig. Het zou bovendien de overmatige invloed van landen die geen lid zijn van de EU – zoals de VS – beperken wanneer het gaat over veiligheid in en rond Europa.

Momenteel zien we sluipende besluitvorming naar meer Europese defensie-integratie (via PESCO, Europees Defensie Agentschap, Europees Defensie Fonds ...) zonder enige democratische inbreng van het Europees Parlement en/of het middenveld. Het Europees Strategisch Kompas voorziet de oprichting van een snelle interventiemacht van 5000 militairen zonder dat daar een substantieel maatschappelijk debat over werd gevoerd.

Pax Christi Vlaanderen vreest ook dat de Franse kernwapens in de toekomst geëuropeiseerd worden; iets wat absoluut vermeden moet worden. Voor de NAVO als collectieve defensieorganisatie is geen plaats in vreedstijd. Tot slot moet gezegd dat de financiële middelen van de VN beperkt zijn en afhankelijk zijn van de bijdragen van de lidstaten.

Volgens ons kan een vermindering van de globale defensie-uitgaven de bijdragen aan de VN ook ten goede komen. Of omgekeerd zouden deze uitgaven onderdeel kunnen worden van een alternatief defensiebudget.

DEFENSIE VOLGENS PAX CHRISTI VLAANDEREN

Een nieuwe rol voor Defensie

We zullen de komende jaren meer en meer geconfronteerd worden met nieuwe bedreigingen door de klimaatverandering (zoals overstromingen en bos- of heidebranden). De meest voor de hand liggende rol voor Defensie is dan om naast de bescherming van ons grondgebied meer hulp aan de natie te bieden (en bij uitbreiding ook hulp aan minder ontwikkelde staten die kampen met dezelfde problemen).

Dat geldt zeker voor een land zoals België waar de Civiele Bescherming en B-FAST (bedoeld voor reddingsacties in het buitenland) werden afgebouwd. Tijdens de overstromingen in Verviers-Pepinster in de zomer van 2021 moesten burgers 14 uur op hun dak wachten op hulp terwijl het leger over helikopters beschikt.

Voor de NAVO als collectieve defensieorganisatie is geen plaats in vreedstijd. Tot slot moet gezegd dat de financiële middelen van de VN beperkt zijn en afhankelijk zijn van de bijdragen van de lidstaten. Volgens Pax Christi Vlaanderen kan een vermindering van de globale defensie-uitgaven de bijdragen aan de VN ook ten goede komen. Of omgekeerd zouden de uitgaven aan de VN onderdeel kunnen worden van een alternatief defensiebudget.

In het verlengde daarvan pleit Pax Christi Vlaanderen voor niet verplicht, maar door de overheid georganiseerd en vergoed, vrijwilligerswerk voor studenten of pas afgestudeerden (vergelijkbaar met wat in Duitsland bestaat). Jongvolwassenen die dat willen, kunnen zo helpen bij de bestrijding van branden, overstromingen en andere rampen (bij de Civiele Bescherming), bij natuurbehoud en biodiversiteit, in de gezondheidssector, in de welzijnssector, in de culturele sector of in ngo's. Dit stimuleert het bewustzijn om de maatschappij ter dienst te staan, bevordert de interactie tussen groepen jongeren die anders niet met elkaar in contact komen en gaat zo polarisatie tegen.

In tegenstelling tot pure pacifisten bepleit Pax Christi Vlaanderen een minimalistisch (EU) leger binnen de VN (als mondiale collectieve veiligheidsorganisatie) en indien mogelijk eveneens binnen een regionale (Europese, Euraziatische of Euro-Atlantische) collectieve veiligheidsorganisatie, zij het een opgewaardeerde OVSE of een fundamenteel hervormde NAVO (inclusief Rusland). Daarnaast vragen we ook een minister voor Vrede en Ontwapening in plaats van Defensie (zoals Nieuw-Zeeland een minister voor Ontwapening en Wapenbeheersing heeft).

Gevaarlijke wapensystemen verbieden

Wapensystemen die geen onderscheid maken tussen burgers en militairen moeten worden verboden zoals voorzien in het internationaal humanitair recht (Geneefse Conventies). Enkel zo kunnen we onnodig leed vermijden. Eerder werden ook biologische wapens (1972), anti-persoonsmijnen (1997), chemische wapens (1993) en clustermunitie (2008) verboden. Dit principe geldt nu ook voor kernwapens, dankzij het VN-Verbodsverdrag van 2017.

Pax Christi Vlaanderen vraagt dat België dit verdrag zo snel mogelijk ondertekent en ratificeert. Een eerste stap in de goede richting was dat ons land als waarnemer aanwezig was op de eerste bijeenkomst van de verdragspartijen in juni 2022. Ook nieuwe wapensystemen zoals autonome wapensystemen (die eens geactiveerd zonder tussenkomst van de mens doelwitten kunnen selecteren en doden) zouden via een juridisch instrument illegaal verklaard moeten worden.

Daarnaast pleiten we ervoor dat ook producenten en handelaars van wapensystemen bij illegitiem eindgebruik door het gerecht onderzocht moeten kunnen worden. Via de klassieke conventionele wapenhandel komen immers nog veel van onze wapens in conflictgebieden en landen die het niet al te nauw nemen met mensenrechten terecht.

Daarnaast kan een belasting op wapenhandel ervoor zorgen dat de handel wordt afgezwakt en transparanter wordt, wat het wederzijds vertrouwen tussen landen in de hand werkt. De opbrengsten van die belasting kunnen op hun beurt geïnvesteerd worden in gezondheidszorg, onderwijs of zelfs een internationaal vredesfonds om landen en individuen na een oorlog de mogelijkheid te geven te herstellen.

Buitenlandse militaire interventies

Aangezien militair geweld meestal tot meer geweld en onschuldige slachtoffers (*collateral damage*) in plaats van tot oplossingen leidt, is Pax Christi Vlaanderen in principe tegen buitenlandse militaire interventies gekant. Oorlogen leveren niet enkel verliezers op, en winnaars zijn niet alleen staten. Winnaars zijn onder andere ook wapenhandelaars, de wapenindustrie en hun investeerders.

Bovendien stelt zich de vraag welk land de bevoegdheid heeft om in een ander land te interveniëren? Als het Westen dat vandaag in het Midden-Oosten doet, kan China dat dan in de toekomst bij ons doen?

Verder zijn er weinig voorbeelden van succesvolle militaire interventies (Irak, Libië, Afghanistan ...). Vaak verdoezelen de opgegeven redenen tot interventie onderliggende belangen, zoals materiële belangen (olie, gas en andere grondstoffen). Tot slot kosten militaire interventies enorm veel geld dat beter aan conflictpreventie worden besteed.

Pax Christi Vlaanderen ziet dan ook weinig scenario's waarbij het Belgisch leger een nuttige bijdrage zou kunnen leveren aan een legitieme buitenlandse militaire interventie, tenzij voor zelfverdediging in het kader van de NAVO (in oorlogstijd).

Dat doet natuurlijk opnieuw vragen rijzen over het nut van 'de aankoop van de eeuw', zijnde de F-35s die alleen al qua aankoopprijs vier miljard euro zullen kosten. De totale kostprijs over de hele levenscyclus zou tot vijftien miljard euro oplopen. De legitimiteit van deze toestellen wordt nog twijfelachtiger als we weten dat ze ook gemaakt zijn om de kernwapens te dragen die klaarliggen op Belgisch grondgebied.

Naast bescherming van het grondgebied en hulp aan de natie kan de Belgische defensie best focussen op taken binnen hun expertise (mijnen ruimen, logistieke steun bieden aan vluchtelingen of slachtoffers van rampen, genietaken zoals het herstellen van bruggen en infrastructuur, cybersecurity) in plaats van op alle paarden te willen wedden.

PAX CHRISTI STELT VOOR OM ONDERSTAANDE CATEGORISERING TE HANTEREN BIJ MILITAIRE MISSIES

1

Militaire missies die altijd illegitiem en vaak ook illegaal zijn

Territoriale uitbreiding
Preventieve aanvallen om proliferatie tegen te gaan

2

Militaire missies die meestal illegitiem zijn omdat de eigenlijke reden niet werd opgegeven

Humanitaire interventies
Democratisering van staten
Vredesafdwingende missies

3

Militaire missies die niet illegitiem zijn maar het gevolg zijn van het klassieke veiligheidsdenken

Beschermen van bondgenoten die worden aangevallen

4

Mogelijke legitieme interventies (naast zelfverdediging)

Collectieve veiligheid (na goedkeuring VN Veiligheidsraad)
Evacuatie landgenoten
Peacekeeping missies (na goedkeuring VN Veiligheidsraad)
Bescherming van de vaarroutes (gecoördineerd door VN)

Een alternatief defensiebudget

Het klassieke veiligheidsbeleid streeft niet enkel naar een zo hoog mogelijk defensiebudget om 'de vele bedreigingen' te matigen maar ook omwille van een institutioneel mechanisme. In landen waar er geen grote bedreigingen zijn (zoals België) wordt Defensie bovendien vaak als een job-programma gezien.

Economisch gezien zijn investeringen in andere sectoren echter rendabeler. Het Belgisch leger kan volgens Pax Christi Vlaanderen verder worden afgeslankt tot 20.000 militairen via natuurlijke afvloeiingen en eventuele omscholingsmogelijkheden.

Binnen de NAVO werd in 2014 (nadat Rusland de Krim innam) afgesproken om twee procent van het BNP aan Defensie uit te geven. Zoals al eerder vermeld, besteedt België momenteel 1,1 procent van haar BNP aan Defensie.

Daarmee staat ons land in de wereldranglijst op nummer 37 (van de 200) wat betreft het bedrag in absolute termen, zijnde 5,5 miljard dollar per jaar. Nadat de vorige regering de uitgaven verhoogde naar 1,3 procent tegen 2030, gaf de huidige regering haar fiat voor een verhoging naar 1,54 procent tegen 2030 en tot 2 procent in 2035.

Pax Christi Vlaanderen vindt dat het merendeel van het defensiebudget beter aan andere zaken kan worden gespendeerd. Aan peacebuilding (zonder militaire middelen) in onstabiele staten bijvoorbeeld of aan de bestrijding van de klimaatverandering. Zo is het internationaal fonds dat ontwikkelingslanden moet helpen de gevolgen van de klimaatverandering te trotseren nog steeds niet aan de beloofde 100 miljard dollar geraakt.

Daarnaast zijn er enorme investeringen nodig om de sociale en ecologische uitdagingen die ons staan te wachten te trotseren. Door in te zetten op peacebuilding zal het aantal conflicten dalen met als gevolg minder vluchtelingen en minder nood aan militaire interventies. Een andere mogelijkheid is in de twee procentnorm van de NAVO ook de uitgaven voor binnenlandse veiligheid (zoals politie en cybersecurity), de VN en ontwikkelingssamenwerking mee op te nemen.

SAMEN STERK VOOR VREDE

De klimaatcrisis en kernwapens vormen de grootste bedreiging voor de planeet en de menselijke veiligheid. Alleen samenwerking tussen gemeenschappen en staten kan deze dreiging keren. In de dominante veiligheidsarchitectuur, die zweert bij militair machtsevenwicht, is samenwerking echter ver te zoeken. Meer nog: deze structuur creëert haar eigen bedreigingen. Zolang er kernwapens zijn, is een uitroeijingsscenario reëel. Het ingebeelde machtsevenwicht ontspooit voortdurend in conflicten. Met de oorlog in Oekraïne komt deze verschrikking opnieuw dichtbij. De afgelopen decennia was er steeds ergens oorlog, met tal van slachtoffers en verwoeste gemeenschappen als gevolg. Het gigantische defensiebudget dat nodig is om deze illusie te onderhouden, zorgt ervoor dat we niet kunnen investeren in echte humanitaire noden.

Met de architectuur van de collectieve veiligheid tekent Pax Christi Vlaanderen een kader uit dat menselijke veiligheid dichterbij brengt. Het is een realistisch kader, net omdat het vertrekt van het vermogen tot samenwerking. Collectieve veiligheid is een duidelijke breuk met het denken in machtsevenwicht. Het brengt ons op een pad dat staten en gemeenschappen elkaar doet vertrouwen, zodat ook verdere vredesopbouw mogelijk is.

Met de VN, de OVSE en de EU hebben we reeds drie organisaties die collectieve veiligheid kunnen realiseren. Het is tijd dat de staten die deze organisaties dragen de keuze voor collectieve veiligheid dichterbij brengen. Met het Verdrag op Verbod van Kernwapens is er een concreet parcours naar kernontwapening.

Collectieve veiligheid keert zich tegen het opbod in uitgaven voor militaire defensie. Vanuit het oogpunt van collectieve veiligheid is de blanco cheque, die telkens weer een verhoging van het defensiebudget blijkt te zijn, een dubbele doorn in het oog. Dit geeft zuurstof aan ongecontroleerde investeringen in militair machtsopbod én knijpt zuurstof af van broodnodige investeringen in milieu, onderwijs en sociale gelijkheid.

Voor Pax Christi Vlaanderen is collectieve veiligheid ook een actieprogramma. Het is onze oproep aan politici aller partijen om zich bewust te zijn dat elke keuze over defensie en internationaal beleid een keuze is tussen het faliekante pad van het militaire machtsevenwicht of het hoopvolle pad naar veiligheid voor iedereen. We roepen dan ook iedereen op die de verschrikking van de oorlog niet langer kan aanzien of nog langer weigert te leven onder de dreiging van militair conflict als illusie van vrede. Er is een alternatief, we kunnen dit samen sterk maken. Aan wie nu voor vrede kiest, zich herkent in dit hoopvolle en realistische pad en er zich voor wil inzetten: je bent meer dan nodig.

Pax Christi Vlaanderen is een vredesbeweging die werkt vanuit humane waarden en evangelische inspiratie.

We voeren actie, informeren, steunen vredesbouwers in conflictgebieden en bepleiten de zaak van vrede bij politici.

Beweging zijn we samen met en dankzij mensen zoals jij.

Word lid of steun ons met een gift

 paxchristi.be/doemee

Abonneer je op onze nieuwsbrief en blijf op de hoogte van onze acties en standpunten

 paxchristi.be/content/nieuwsbrief-registratie